

1967-1977: LIBURUAK ETA BATASUNA

Bergara 1978 - IX - 5

Torrealdy, Juan M.^a

TEXTU MASA ETA HIZKUNTZ AZTERKETA

Lan honen nondik norakoaz hiruzpalau ohar zor dizkiogu irakurleari.

1) Azterketa soziologiko honen helburua zera jakitea da: Euskaltzaindiaren ekintzak nolako eragina izan duen, azken 10 urte hauetan Euskaltzaindiak hartu izan dituen erabakiak zer arrera izan duten idazlearen aldetik. Baina hau, idazlearen eritzi mailan ez baino, objetibutasunik handiena lortzearen, praktikaren mailan ikusi dugu, hots, egiaz eta benetan, izkribuetan, arauok nola bete izan diren aztertu dugu.

2) Horretarako, azken 11 urteotako liburu-produkzioa aztertu dugu. Ihazko (1977) aldizkarien analisia ere burutu dugu (36 aldizkari denetara).

Liburutan, 431 liburu ikertu dugu. Hots, hiru urtetako liburuak oro, eta gainerakoak "muestreo" edo "échantillon" bidez hartuak.

Osoki aztertutako hiru urteak, hauk dira: 1967 (Arantzazuko Biltzarre aurrekoa, baina Baionako Erabakien —1964— ondokoa), 1972 (bost urte geroago —eztabaida-aldikoa—) eta 1977 (bost urte geroago hau ere eta azterketarako baliagarri den azkena).

Gainerako urteetako liburuak, esan bezala, "muestreo" delakoaz aurkeratu dira. Zorizko zenbakien "Montecarlo tau-

la'' izenekoz baliatu gara hori egiteko, aurretik euskalkiz eta orrialdez liburuak oro klasifikatuz gero. Fidapen tartea % 95-koa da, eta proportzioen estimazioaren errakuntza tartea, gehienik ere, % 2 gora edo behera.

Analisirako kontuan eduki diren liburuak, izkribu berrikoak izan dira. Esan nahi baita, berrargitalpenik ez dela hartu, ez eta berrikitan lehendabizikoz atera arren aspaldi idatzitako libururik. Noski, berdin dio azterketaren helburuari itzulpena ala originala izan liburuak: maila berean onartu da bata zein bestea.

3) Hiru zati nagusi ditu azterketak:

a) *Liburuaren fitxa*: (titulua, egilea, originalea edo itzulpena, euskalkia edo hizkuntz-mota, argitaletxea, herria, urtea, orrialdeak, neurriak, kolekzioa, gaia).

b) *Textu masa*: liburu bakoitzeko joaldiak kontatu dira, egiazki idatzitakoaz jabetzeko. Horretara iristeko, joaldiak lerroko, lerroak orrialdeko eta orrialde idatziak kontatu behar izan dira, zuriuneak eta apaingarri edo argazkiak alde batera utzirik. Foliotara bil-laburtu dugu gero joaldien kopurua. Horrela lortzen da, ahalik eta zehatzen, liburu bakoitzaren testu masaren koantifikapena.

c) *Hizkuntz azterketa*: 23 puntutan kontrolatu dugu liburu bakoitzaren hizkuntza. Horietatik 14 puntu ortografiari dagozkio, 4 deklinabideari eta 5 aditzari.

Batasun-ikur edo indikatzaile, edota batasunarekiko hurbiltzapen, diren azterpuntuak hartu ditugu kontuan. Bizkaierari dagozkion bizpauru kasu ere bai. Hona, bada, banan banan azterpuntuak:

Ortografia: H sei puntutan, N/Ñ, L/LL, J/Y,I, I/Y,J,X, I/Y, X/CH, TX/TCH, marra eta apostrofoaren erabilkera.

Deklinabidea: ergatibo plurala, datibo plurala, asoziati-boa (-KIN/-GAZ,-KILAN), HAUEK/HONEEK.

Aditza: Aditz izen mugagabearen erabilkera, UKANen erabilkera, dieza- eta dezai- aditz sistemak, -IT/-Z hainitzaila, bokale lotzailea.

008 -- Orrialdeak

012 -- Folioak

Aztergaia	% Orrialdeak	% Folioak
— — 50	12,8	37,8
51 — 100	16,0	25,1
101 — 200	38,3	24,4
201 — 300	18,1	6,7
301 — 400	10,0	2,6
401 — 500	1,8	1,6
501 — 600	0,9	0,7
601 — 700	0,9	0,2
701 — 800	0,5	—
801 — 900	—	0,2
901 — 1000	—	0,2
1001 — 1500	0,5	0,5
1501 — 2000	0,2	—
+2000	—	—
	100,	100,

011 – Gaiak

Aztergaia	%	%
010 Orotarik		8,8
020 Filosofia		0,5
030 Erlijioa		10,5
031-032 Teologia =	8,9	
033 Morala =	33,3	
034 Pastoralak =	17,8	
035 Eskritura =	24,5	
036 Elizaren historia =	2,2	
039 Liturgia =	13,3	
040 Soziologia		5,6
050 Zientzia politikoak		2,6
060 Zuzena. Administralgo publikoa		0,5
070 Arte eta Zientzia militarrek		—
080 Irakaskuntza. Hezkuntza		8,8
082 Pedagogia =	28,9	
084-086 Eskolaurretik COUra =	71,1	
090 Merkatalgoa		—
100 Etnologia		3,0
110 Hizkuntzalaritza. Euskara		11,0
115 Filologia =	4,3	
116 Euskara =	8,5	
118 Hiztegiak, Metoduak =	87,2	
120 Matematikak		0,2
130 Natur Zientziak		3,5
140 Medikuntz zientziak		0,2
150 Ingeneritza. Industria		2,8
160 Nekazaritza		0,7
170 Etxe ekonomia		0,2
180 Antolakuntza		0,2
190 Arte ederrak		1,6
200 Jostaldiak		0,2
210 Literatura		31,2
211 Literaturaren historia =	14,2	
212 Bertsoak =	15,7	
213 Antzerkia =	8,2	
214 Elaberria =	19,4	
215 Herri literatura =	0,7	
216 Olerkiak =	28,4	
217 Ipuinak =	13,4	
220 Geografia		2,1
230 Historia		5,8
		100,

013 – H bi bokale berdinen artean

Aztergaia	Adibidea	%
H bi bokale berdinen artean	Zahar	63,3
Bi bokale berdinak, baina H-rik ez	Zaar	16,5
Bokale bat bakarra	Zar	19,3
Zehaztugabe		0,2
Informaziorik eza		0,7
		100,

014 – H izenorde eta kidekoetan

H izenorde eta kidekoetan	Hau	62,4
Izenorde eta kidekoetan H-rik ez	Au	37,4
Zehaztugabe		–
Informaziorik eza		0,2
		100, –

015 – H hitz haseretan

H hitz haseretan	Harri	62,0
Hitz haseretan H-rik ez	Arri	37,8
Zehaztugabe		–
Informaziorik eza		0,2
		100, –

016 – H bi bokale ezberdinen artean

H bokale ezberdinen artean	Zihur	62,7
Bokale ezberdinen artean H-rik ez	Ziur	37,1
Zehaztugabe		–
Informaziorik eza		0,2
		100, –

-017 – H silabikoa

Kontsonante ondoko H silab. ez	senar	96,3
Kontsonante ondoko H silabikoa	senhar	3,5
Zehaztugabe		–
Informaziorik eza		0,2
		100, –

018 – H oklusibo aspiratua

Kontson. ondoko H oklusiborik ez	ikusi	96,8
Kontsonante ondoko H oklusiboa	ikhusi	3,0
Zehaztugabe		–
Informaziorik eza		0,2
		100, –

019 – N-ren erabilkera

I ondoko N bustidurarik gabe	baina	58,9
I ondoko N bustidurarekin	baiña	27,1
I kenduz Ñ	baña	13,6
Zehaztugabe		0,2
Informaziorik eza		0,2
		100, –

020 – L-ren erabilkera

I ondoko L bustidurarik gabe	oilo	59,3
I ondoko L bustidurarekin	oillo	28,5
I kenduz LL	ollo	11,8
Zehaztugabe		0,2
Informaziorik eza		0,2
		100, –

021 – J/Y,I. Hitz haseretan

Aztergaia	Adibidea	%
J erabiltzen da	Jainkoa	97,5
J ordez Y	Yainkoa	1,4
J ordez I	Iainkoa	0,9
Zehaztugabe		–
Informaziorik eza		0,2
		100, –

022 – I.–Izen aldakin bezala j, x, y

Hitz bukaeratan I	Mendia	96,0
Hitz bukaeratan I ordez Y	Mendiya	3,2
Hitz bukaeratan I ordez J	Mendija	0,2
Hitz bukaeratan I ordez X	Mendixa	0,2
Zehaztugabe		0,2
Informaziorik eza		0,2
		100, –

023 – I/Y,–Bokalen artean i eta y

Bokale artean I	Jaio	93,3
Bokale artean I ordez Y	Jayo	6,0
Zehaztugabe		0,5
Informaziorik eza		0,2
		100, –

024 – X/CH

X eta ez CH	Goxo	97,7
X ordez CH	Gocho	0,7
Zehaztugabe		0,7
Informaziorik eza		0,9
		100, –

025 – TX/TCH

TX eta ez TCH	Etxe	98,8
TX ordez TCH	Etche	0,5
Zehaztugabe		0,5
Informaziorik eza		0,2
		100, –

026 – ‘/, Deklinabidean marratxoa eta apostrofoa

Izen propioen deklin. marra	Kijote-k	66,6
Izen propioen deklin. apostrofoa	Kijote'k	31,6
Zehaztugabe		0,2
Informaziorik eza		1,6
		100, –

027 – EK. Ergatibo plurala

Ergatibo pluralean -EK	Gizonek egin dute	66,3
Ergatibo pluralean -EK ez	Gizonak egin dute	26,7
Zehaztugabe		4,2
Informaziorik eza		2,8
		100, –

028 – EI. Datibo plurala

Datibo pluralean -EI	Gizonei	61,5
Datibo pluralean -AI	Gizonai	14,8
Datibo pluralean -ERI	Gizoneri	15,8
Datibo pluralean -ER	Gizoner	1,2
Zehaztugabe		3,9
Informaziorik eza		2,8
		100, –

029 – KIN.—Asoziatiboa

Asoziatiboan -KIN	Gizonekin	88,6
Asoziatiboan -GAZ	Gizonakaz	7,2
Asoziatiboan -KILAN	Gizonekilan	0,7
Zehaztugabe		1,6
Informaziorik eza		1,9
		100, –

030 – -E/-EE.—Bizkaiko erakusleetan

Erakusleetan HAUEK eta kidekoak	Hauak	88,7
Erakusleetan HONEEK eta kid.	Honeek	4,9
Erakusleetan HONEIK eta kid.	Honeik	3,9
Zehaztugabe		0,9
Informaziorik eza		1,6
		100, –

031 – -(TU), -(I).—Aditz izen mugagabea

Laguntzailearekin aditz izen mugagabea	Ekar dezake	58,2
Aditz izen mugagabea subj. eta inperatiboetan bakarrik	Ekar dezagun	10,9
Aditz izen mugagaberik ez	Ekarri dezagun	19,3
Zehaztugabe		8,8
Informaziorik eza		2,8
		100, –

032 – DUT/DET... Adizkerak

DUT adizkera	71,0	
DET adizkera	13,9	
DOT adizkera	13,0	
DUT adizkera	0,7	
Zehaztugabe	0,5	
Informaziorik eza	0,9	
		100, –

033 – DIEZA-, DEZAI-, adizkerak

DIEZA- sistema	Ekar diezaion	14,4
DEZAI- sistema	Ekar dezaion	24,6
Besterik	Ekar deion...	8,8
Zehaztugabe		48,5
Informaziorik eza		3,7
		100, –

034 – -IT-/Z. Hainitzailea

Hainitzailean -IT-	Ditut	92,6
Hainitzailean -IT- eta -Z	Ditudaz	2,6
Hainitzailean -Z	Dodaz	3,2
Besterik		0,2
Zehaztugabe		0,2
Informaziorik eza		1,2
		100, –

035 – -E-/A-. Bokale lotzailea

-E- bokale lotzaile	Duela	64,0
-A- bokale lotzaile	Duala	33,2
Besterik	Dula	1,4
Zehaztugabe		0,2
Informaziorik eza		1,2
		100, –

Urteak eta gaiak

Urteak	Ortarik	Filosofia	Erljioa	Soziologia	Zientzia politikoak	Zuzena	Arte eta Zientzia milit.	Irakasgintza	Merkatualgoa	Ernologia	Hizkuntza	Matematika	Natur Zientziak	Medikuntza	Ingeniaritza	Nekazaritza	Exe ekonomia	Antolokuntza	Arte ederak	Iostaldiak	Literatura	Geografia	Historia	Denetara
1967	3,2	-	19,4	-	-	-	-	-	-	3,2	6,5	-	-	-	-	-	-	-	6,5	3,2	54,8	-	3,2	100
1968	5,6	-	33,3	-	-	-	-	-	-	-	5,5	-	5,6	-	-	-	-	-	-	-	44,4	-	5,6	100
1969	12,5	-	20,8	4,2	4,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,2	-	-	-	-	-	45,8	8,3	-	100
1970	5,6	-	11,1	11,1	-	-	-	-	-	-	5,5	-	-	5,6	16,6	5,6	-	-	-	-	38,9	-	-	100
1971	9,1	-	9,1	18,3	9,1	-	-	4,5	-	-	4,5	-	-	-	4,5	-	-	-	4,5	-	22,8	4,5	9,1	100
1972	9,7	2,7	9,6	6,8	1,4	-	-	11,0	-	4,1	6,8	1,4	9,6	-	3,7	-	-	-	-	-	30,1	-	2,7	100
1973	3,3	-	3,3	6,7	3,3	-	-	3,3	-	6,7	20,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	46,7	-	6,7	100
1974	3,7	-	14,8	7,4	3,7	-	-	7,4	-	-	29,6	-	-	-	-	-	-	-	3,7	-	18,6	3,7	7,4	100
1975	7,7	-	12,8	5,1	2,6	-	-	25,6	-	2,5	2,6	-	10,3	-	2,6	-	-	-	-	-	23,1	-	5,1	100
1976	16,1	-	6,5	3,2	-	-	-	3,2	-	12,9	9,7	-	3,2	-	3,2	-	-	-	-	-	22,7	3,2	16,1	100
1977	11,1	-	4,3	4,3	3,4	1,7	-	12,8	-	1,7	16,2	-	1,7	-	2,6	1,7	-	-	2,6	-	24,8	3,4	6,8	100

Urteak eta hizkuntz-mota

Urteak	Bata-suna	Gipuz-ker	Bizkai-era	Ipar E.H.ko euskalkiak	Zehaz-tugabe	Dene-tara
1967	3,2	51,6	29,0	6,5	9,7	100
1968	11,1	33,3	38,9	11,1	5,6	100
1969	29,2	25,0	16,6	29,2	—	100
1970	50,0	33,3	16,7	—	—	100
1971	59,1	22,7	4,6	13,6	—	100
1972	67,5	17,6	4,1	8,1	2,7	100
1973	53,4	33,3	3,3	10,0	—	100
1974	44,5	11,1	29,6	14,8	—	100
1975	61,5	30,8	5,1	2,6	—	100
1976	32,3	32,3	12,9	12,9	9,6	100
1977	68,4	12,8	12,0	5,1	1,7	100

URTEAK eta batasun-formak

	013	014	015	016	019	020	026	027	028	031	032	035
1967	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7	19,4	19,4	29,0	25,8	22,6	9,7
1968	27,8	28,2	22,2	22,2	16,7	16,7	27,8	16,6	16,7	22,2	27,8	22,2
1969	66,7	62,5	62,5	62,5	45,8	45,9	54,2	62,5	37,5	62,5	62,5	62,5
1970	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	61,1	61,1	50,0	55,5	72,2	55,6
1971	68,2	72,7	68,2	72,7	68,2	68,2	72,7	81,8	68,2	72,7	77,3	72,7
1972	77,0	72,9	73,0	74,3	71,6	71,6	77,0	77,0	68,9	71,6	86,5	77,0
1973	63,3	63,3	63,3	63,3	56,7	53,3	73,3	60,0	70,0	56,7	63,4	56,4
1974	59,3	59,3	59,3	59,3	59,3	59,3	59,3	63,0	70,4	51,9	66,7	63,9
1975	61,5	61,5	59,0	61,5	64,1	64,1	76,9	79,5	66,6	56,4	84,6	66,6
1976	48,4	51,6	51,6	51,6	48,4	51,6	51,6	64,5	58,1	48,4	71,0	54,9
1977	80,3	79,5	79,5	79,5	74,4	75,2	81,2	76,9	72,7	65,8	79,5	80,3

Giltza:

- 013 – H bi bokale berdinen artean: zahar
 014 – H izenorde eta kidekoetan: hau
 015 – H hitz haseretan: harri
 016 – H bokale ezberdinen artean: zihur
 019 – I ondoko N bustidurarik gabe: baina
 020 – I ondoko L bustidurarik gabe: oilo
 026 – Izen propioen deklinabidean marra: Kijote-k
 027 – Ergatiko pluralean -EK: gizonek egin dute
 028 – Datibo pluralean -EI: gizonei
 031 – Laguntzailearekin aditz izen mugagabea: Ekar dezake
 032 – DUT adizkera
 035 – -E- bokale lotzaile: duela

Urteak eta bokale berdinen arteko H

Urteak	01	02	03	09	00	Dene- tara
1967	9,7	35,5	51,6	3,2	—	100
1968	27,8	16,7	55,5	—	—	100
1969	66,7	4,2	29,1	—	—	100
1970	50,0	22,2	27,8	—	—	100
1971	68,2	22,7	4,5	—	4,6	100
1972	17,0	9,5	13,5	—	—	100
1973	63,3	13,3	23,4	—	—	100
1974	59,3	7,4	33,3	—	—	100
1975	61,5	30,8	7,7	—	—	100
1976	48,4	29,0	19,4	—	3,2	100
1977	80,3	11,1	7,7	—	0,9	100

Giltza

01 — H bi bokale berdinen artean: Zahar.

02 — Bi bokale berdinak, baina H-rik ez: Zaar.

03 — Bokale bat bakarra: Zar.

09 — Zehaztugabe.

00 — Informaziorik eza.

Urteak eta N-ren bustidura

Urteak	01	02	03	09	00	Dene- tara
1967	9,7	48,4	41,9	—	—	100
1968	16,7	50,0	27,7	5,6	—	100
1969	45,8	37,6	16,6	—	—	100
1970	50,0	33,3	16,7	—	—	100
1971	68,2	18,2	13,6	—	—	100
1972	71,6	18,9	9,5	—	—	100
1973	56,7	23,3	20,0	—	—	100
1974	59,3	29,6	11,1	—	—	100
1975	64,1	25,6	10,3	—	—	100
1976	48,4	32,3	19,3	—	—	100
1977	74,4	21,4	3,4	—	0,8	100

*Giltza*01 — I ondoko N bustidurarik gabe:
baina

02 — I ondoko N bustidurarekin: baiña

03 — I kenduz Ñ: baña

09 — Zehaztugabe

00 — Informaziorik eza

Urteak eta L-ren bustidura

Urteak	01	02	03	09	00	Dene- tara
1967	9,7	54,8	35,5	—	—	100
1968	16,7	55,5	22,2	5,6	—	100
1969	45,9	33,3	20,8	—	—	100
1970	50,0	38,9	11,1	—	—	100
1971	68,2	18,2	13,6	—	—	100
1972	71,6	21,6	6,8	—	—	100
1973	53,3	26,7	20,0	—	—	100
1974	59,3	33,3	7,4	—	—	100
1975	64,1	23,1	12,8	—	—	100
1976	51,6	38,7	9,7	—	—	100
1977	75,2	19,6	4,3	—	0,9	100

*Giltza*01 — I ondoko L bustidurarik gabe:
oillo

02 — I ondoko L bustidurarekin: oillo

03 — I kenduz LL: oillo

09 — Zehaztugabe

00 — Informaziorik eza

Urteak eta marra eta apostrofoaren erabilkera

Urteak	01	02	09	00	Denetara
1967	19,4	80,6	—	—	100
1968	27,8	72,2	—	—	100
1969	54,2	45,8	—	—	100
1970	61,1	33,3	5,6	—	100
1971	72,7	27,3	—	—	100
1972	77,0	23,0	—	—	100
1973	73,3	26,7	—	—	100
1974	59,3	37,0	—	3,7	100
1975	76,9	23,1	—	—	100
1976	51,6	45,2	—	3,2	10
1977	81,2	14,5	—	4,3	100

Giltza

01 — Izen propioen deklinabidean
marra: Kijote-k

09 — Zehaztugabe

00 — Informaziorik eza

02 — Izen propioen deklinabidean
apostrofoa: Kijote'k

Urteak eta ergatibo plurala

Urteak	01	02	09	00	Denetara
1967	19,4	64,5	16,1	—	100
1968	16,6	66,7	16,7	—	100
1969	62,5	33,3	—	4,2	100
1970	61,1	33,3	5,6	—	100
1971	68,8	18,2	—	—	100
1972	77,0	18,9	2,7	1,4	100
1973	60,0	33,3	6,7	—	100
1974	63,0	33,3	3,7	—	100
1975	79,5	17,9	2,6	—	100
1976	64,5	29,1	3,2	3,2	100
1977	76,9	13,7	1,7	7,7	100

Giltza

01 — Ergatibo pluralean -EK: Gizonak
egin dute

09 — Zehaztugabe

00 — Informaziorik eza

02 — Ergatibo pluralean -EK ez:
Gizonak egin dute

Urteak eta datibo plurala

Urteak	01	02	03	04	09	00	Denetara
1967	29,0	48,4	12,9	—	9,7	—	100
1968	16,7	55,6	16,7	—	5,5	5,5	100
1969	37,5	20,9	33,3	0,3	—	—	100
1970	50,0	27,8	22,2	—	—	—	100
1971	68,2	4,5	22,7	—	4,6	—	100
1972	68,9	6,7	18,9	—	4,1	1,4	100
1973	70,0	16,7	10,0	3,3	—	—	100
1974	70,4	11,1	18,5	—	—	—	100
1975	66,6	2,6	20,5	—	7,7	2,6	100
1976	58,1	12,9	22,6	3,2	—	3,2	100
1977	72,7	8,5	6,0	0,9	5,1	6,8	100

Giltza

01 — Datibo pluralean -EI: Gizonei

02 — Datibo pluralean -AI: Gizonai

03 — Datibo pluralean -ERI: Gizoneri

04 — Datibo pluralean -ER: Gizoner

09 — Zehaztugabe

00 — Informaziorik eza

Urteak eta "izenkien" erabilkera

Urteak	01	02	03	09	00	Denetara
1967	25,8	9,7	38,7	25,8	—	100
1968	22,2	16,7	44,4	16,7	—	100
1969	62,5	16,7	16,7	4,1	—	100
1971	72,7	4,6	18,1	4,6	—	100
1972	71,6	5,4	17,5	4,1	1,4	100
1973	56,7	10,0	20,0	13,3	—	100
1974	51,9	18,5	25,9	3,7	—	100
1975	56,4	12,8	20,5	7,7	2,6	100
1976	48,4	22,6	16,1	9,7	3,2	100
1977	65,8	10,3	9,4	6,8	7,7	100

Giltza

01 — Laguntzailearekin aditz izen mugagabea: Ekar dezake

02 — Aditz izen mugagabea subjuntiboetan eta inperatiboetan bakarrik: Ekar dezagun

03 — Aditz izen mugagaberik ez: Ekarri dezagun

09 — Zehaztugabe

00 — Informaziorik eza

Urteak eta UKAN adizkerak

Urteak	01	02	03	04	09	00	Denetara
1967	22,6	48,4	29,0	—	—	—	100
1968	27,8	33,3	33,3	—	5,6	—	100
1969	62,5	20,8	16,7	—	—	—	100
1970	72,2	11,1	16,7	—	—	—	100
1971	77,3	18,2	4,5	—	—	—	100
1972	86,5	8,1	5,4	—	—	—	100
1973	63,4	30,0	3,3	3,3	—	—	100
1974	66,7	3,7	29,6	—	—	—	100
1975	84,6	7,7	7,7	—	—	—	100
1976	71,0	9,7	9,7	3,2	3,2	3,2	100
1977	79,5	5,2	12,0	0,7	—	2,6	100

Giltza

01 - DUT adizkera
 02 - DET adizkera
 03 - DOT adizkera

04 - DUT adizkera
 09 - Zehaztugabe
 00 - Informaziorik eza

Urteak eta bokale lotzailea

Urteak	01	02	03	09	00	Denetara
1967	9,7	90,3	—	—	—	100
1968	22,2	66,6	5,6	5,6	—	100
1969	62,5	37,5	—	—	—	100
1970	55,6	38,9	5,5	—	—	100
1971	72,7	27,3	—	—	—	100
1972	77,0	20,3	2,7	—	—	100
1973	56,7	40,0	—	—	3,3	100
1974	63,0	37,0	—	—	—	100
1975	66,6	33,4	—	—	—	100
1976	54,9	38,7	3,2	—	3,2	100
1977	80,3	16,2	0,9	—	2,6	100

Giltza

01 - -E- bokale lotzaile: Duala
 02 - -A- bokale lotzaile: Duala
 03 - Besterik: Dula

09 - Zehaztugabe
 00 - Informaziorik eza

Hizkuntz-mota eta batasun-formak

	013	014	015	016	017	018	019	020	021	022	023	026	027	028	031	032	035
Euskara batua	99,1	97,8	96,9	98,2	98,7	97,8	94,6	94,6	99,6	100	100	94,6	91,5	87,5	84,8	98,7	96,9
Gipuzkera	2,9	2,-	2,-	2,-	98,-	98,-	2,-	2,-	98,	90,2	81,4	20,6	32,4	39,2	17,6	42,2	11,8
Bizkaiera	19,6	17,9	17,9	17,9	98,2	98,2	8,9	10,7	91,1	92,9	89,3	28,6	16,1	41,1	7,1	3,6	16,1
I. E. H.	94,7	100	97,4	97,4	76,3	86,8	89,5	89,5	100	100	100	94,7	97,4	2,6	94,7	92,1	97,4
Zehaztagabe	9,1	—	9,1	9,1	90,9	90,9	9,1	9,1	72,7	63,6	63,6	18,2	18,2	45,5	27,3	45,5	9,1

Giltza

013 — H bi bokale berdinaren artean: zahar.

014 — H izenorde eta kidekoetan: hau.

015 — H hitz haseretan: harri.

016 — H bi bokale ezberdinen artean: zihur.

017 — Kontsonante ondoko H silabikorik ez: senar.

018 — Kontsonante ondoko H oklusiborik ez: ikusi.

019 — I ondoko N bustidurarik gabe: baina.

020 — I ondoko L bustidurarik gabe: oilo.

021 — J erabiltzen da: Jainkoa.

022 — Hitz bukaeratan I: mendia.

023 — Bokale artean I: jalo.

026 — Izen propioen deklinabidean marra: Kijote-k.

027 — Ergatibo pluralean -EK: gizonak.

028 — Datibo pluralean -EI: gizonai.

031 — Laguntzailearekin aditz izen mugagabea: ekar / dezake.

032 — DUT adizkera.

035 — E- bokale lotzaile; duela.

GAIK eta Hizkuntz-mota

	Bata- suna	Gipuz- kera	Bizkai- era	I.E.H. Euskalk.	Zehaz- tugabe	Dene- tara
Orotarik	55,2	18,4	13,2	13,2	—	100
Filosofia	100,0	—	—	—	—	100
Erljioa	26,7	31,1	11,1	31,1	—	100
Soziologia	91,6	4,2	—	4,2	—	100
Zientzia polit.	81,8	18,2	—	—	—	100
Zuzena	100,0	—	—	—	—	100
Arte eta Z.Milit.	—	—	—	—	—	—
Irakaskuntza	71,1	10,5	15,8	—	2,6	100
Merkatalgoa	—	—	—	—	—	—
Etnologia	38,5	53,8	—	—	7,7	100
Hizkuntzalaritza	51,1	10,6	31,9	—	6,4	100
Matematikak	—	100,0	—	—	—	100
Natur Zientziak	80,0	13,3	—	—	6,7	100
Medikuntza	—	100,0	—	—	—	100
Inginaritza	41,7	41,7	8,3	—	8,3	100
Nekazaritza	33,3	66,7	—	—	—	100
Etxe ekonomia	100,0	—	—	—	—	100
Antolakuntza	100,0	—	—	—	—	100
Arte ederrak	42,8	42,8	—	14,4	—	100
Jostaldiak	—	—	—	—	100,—	100
Literatura	41,8	27,6	16,4	11,9	2,3	100
Geografia	44,4	55,6	—	—	—	100
Historia	64,0	24,0	8,—	4,—	—	100

Urtearen eta hizkuntz motaren arauera orrialdeak eta folioak

	Batasuna		Gipuzkera		Bizkaiera		Ipar. E.H. eusk.		Zehaztugabe		Denetara	
	Orriald.	Folioak	Orr.	Fol.	Orr.	Fol.	Orr.	Fol.	Orr.	Fol.	Orr.	Fol.
1967	3,3	0,6	62,9	65,-	24,6	25,5	2,8	4,8	6,4	4,1	100	100
1968	7,9	4,2	31,5	34,9	35,3	49,2	15,2	8,5	10,1	3,2	100	100
1969	46,4	52,1	22,	23,2	8,2	4,1	23,4	20,6	-	-	100	100
1970	45,4	57,1	41,4	39,	13,2	3,9	-	-	-	-	100	100
1971	60,9	66,1	19,3	15,6	5,6	6,8	14,2	11,5	-	-	100	100
1972	62,1	67,8	18,4	16,8	4,4	5,	11,3	8,7	3,8	1,7	100	100
1973	50,4	44,	47,4	54,4	0,4	0,2	1,8	1,4	-	-	100	100
1974	39,7	32,1	20,9	19,7	23,6	22,2	15,8	26,0	-	-	100	100
1975	59,9	58,7	32,1	32,5	4,6	5,3	3,4	3,5	-	-	100	100
1976	19,2	11,8	30,9	21,9	34,6	59,2	7,5	2,2	7,8	4,9	100	100
1977	65,4	63,7	20,1	23,6	7,9	4,3	6,0	8,1	0,6	0,3	100	100
Denetara	48,5	46,3	28,2	28,3	12,6	15,8	8,3	8,2	2,4	1,4	100	100

Egia esan, batasunaren pisu espezifikua ulertzeko, lehen bi urteak (1967, 1968) kontaktatutik kanpo utzi behar dira. Hauk lirateke orduan datuak:

1969-1977	54,2	51,0	25,3	25,8	10,5	13,7	8,3	8,4	1,7	1,1	100	100
-----------	------	------	------	------	------	------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

1967-1977: LIBURUAK ETA BATASUNA

Donostia: 79-3-78

Joan Mari Torrealday

SARRERA: Azterketaren helburua eta metodologia (1).

Euskaltzaindiaren Arantzazuko Biltzarrea dela eta, hamar urteren buruan, han sorturiko batasun ereduak zernolako onarpena izan duen jakin nahian, azterketa pila bat egitea erabaki du Euskaltzaindiak. Gure lan lau, idazkulturaren eremuan sartzen da, eta idazleei egindako inkestarekin osatzen.

Zer den lan hau? Liburu ikerketa bat, edo nahiago bada, liburuei egiten zaien galdeketa edo inkesta bat. Objektubatasunik handiena bilatuz, eritzien mundutik at, praxia aztertzerako dugu, hotr, azken lo urteotako liburugintza eskuetan harturik, euskara mota bakoitzean, zer, zenbat eta nola idatzi den.

1967 urtean hasten da gure bilaketa. 11 urteren azterketa egin dugu, beraz. 1967-1977 bi urteok barne.

Ikerketa hau, ikerketa soziologikoa da. Kontzeptu linguistikoeekin maiz aritu arren, liburuaren hizkuntza, aztergai edo ikerketaren objektu da. Eta perspektiba, soziologikoa. Lan hau, bada, ez dago ez literaturaren, ez gramatikaren, ez linguistikaren ikuspegitik egina.

Aldez aurretik ohar hau egiteak munta handia du, analisiaren eta ondorioen irakurketa tertzioz eta behar bezala ulertu ahal izateko. Pentsatzen nago, kasu bat aipatzearen, harrigarri gerta dakioketela hizkuntzalari bati, Ipar aldeko euskalkiak oro denak batean kontabilizatzea. Soziologiaren

(1) *Euskaltzaindiaren VIII. Biltzarra* delako liburuan "1967-1977: Liburuak eta Batasuna" izenez 504-522 orrialdetan agertzen den hitzaldiaren lauki eta xifren testu esplikatzailerak da lan hau, eta beraz harekin batera irakutzekoa.

begitik, ez dago deus harritzekorik hor. Soziologia, ezaguna denez, azterketarako ezaugarri diren multzoen bila baitoa, eta gure kasu honetan, pisu espezifikuaren aldetik oso ahula da, euskalki horien kopurua banan banan kontatuz gero. Eta bada hola jokatzeko beste arrazorik ere.

Nola egin dugun azterketa.

Ohar bezala nahiago nuke beste textu hau:

Euskaltzaindiaren VIII. Biltzarra delako liburuar "1967-1977: Liburuak eta Batasuna" izenez 504-522 orrialdetan agertzen den hitzaldiaren lauki eta xifren textu esplikatzailerik da lan hau, eta beraz harekin batera irakurtzekoa.

11 urteotako liburu sailari bi tratamendu desberdin eman diogu.

1) Hiru urtetako liburuak denak aztertu ditugu:

- 1967: Arantzazuko Biltzarre aurreko urtea izanik, gure analisirako "año cero" bezala delako. Bidebatez, Baionako erabakien (1964) eragina ere neur genezakeen horrela.
- 1972: Bost urte geroago, eztabaida bizi bizian zelarik. Batasuna "epe laburrera" jakiteko aukeratu genuen.
- 1977: Handik bost urtetara hau ere. Izpirituak baretu direlarik, eta batasunak aurrera egin duelarik, azter daitekeen azken urtea delako.

2) Hasiera batetan, hiru urte horien bidez liburugintza osoa aztertzeke asmoa genuen. Hiru urte testigu ziren, bada, esan ditugun arrazoiengatik.

Gerora, azterketa xehetu eta sakondu nahian, hiru urte horien tarteko urte guztietako errepresentazioa izango zen "muestra" bat egin genuen, horrela liburugintza osoa aztertzeke. Analizatzeke liburuen hautapena zozpidez edo txotx eginaz lortu zen, % 95 fidapen tarte emanik, proportzioen estimazioaren errakuntza tarte, altuenean ere, % 2, gora ala behera, zitekeelarik.

"Zozpidezko muestreo" edo "muestreo aleatorio" horren erabidean, orrialde kopuruz eta euskalkiz zerrendatu

genituen liburuak, eta zerrenda horiei "zozpidezko zenbakien Montecarlo taula" aplikatu genien.

Honela bada, 431 liburu aztertu ditugu denetara: 210 muestreokoak eta 221 esandako hiru urte horietakoak. Horrez gain, ihazko (1977) aldizkariaren analisia ere egin dugu (40ren bat aldizkari).

Hiru parte nagusi ditu azterketa honek:

1) Liburuaren identifikazio txartela edo fitxa. 2) Liburuaren testu masa. 3) Liburuaren hizkuntz azterketa.

Goazen parteok banan banan ikusiz. Edo hobe, astirik ez baitugu, telegrama moduan egingo dugu lehengo bietan, hirugarren parte astiroago ikusi ahal dezagun.

1) Liburuaren identifikazio txartelean, datu hauk jaso ditugu: titulua, egilea, originalea ala itzulpena, euskara mota, argitaletxea, herria, urtea, orrialdeak, neurriak luze zaballean, kolekzioa, gaia.

2) Textu masaren koantifikapena.

Helburu koantitatiboa du honek: zenbat idatzi den jakitea, zehatz mehatz kontrolatzea.

Alde honetatik, egilearen produkzioari egin dakioken hurbiltzapenik sakonena eta zehatzena da, unitatez edo orrialdez egin ohi dena baino askoz gehiago. Guk hirurak egin ditugu.

Textu masaren kalkulua egiteko, hona nola jokatu dugun: joaldiak lerroko, lerroak orrialdeko, eta orrialde idatziak (zuriune guztiak kendurik) zenbatuz atera ditugu joaldiak oro. Eta gero, hauek foliotara bil-laburtu ditugu. Horrela, orain, badakigu zenbat izki duen liburu bakoitzak, zenbat joaldi eta zenbat foliotan sartzen den liburu bakoitza.

Hor dituzue datuak; bi modutara emanak: liburuaren lodieraz orrialdeak eta folioak. Eta urtez urte orrialdeak eta folioak.

3) Hirugarren parte: HIZKUNTZ AZTERKETA.

Gure Biltzarre honetarako, hiru partetan garrantzizkoena, hirugarren hau da, noski: zernolako hizkuntza erabilketa

duen liburu bakoitzak jakitea. Sistemakikoki aztertu dugu, bada, 431 liburu horien hizkuntza, eta berdin 1971 urteko aldizkariena. Bistan da: puntu batzutan bakarrik aztertu dugu hizkuntza hori, ez denetan, gure eginkizuna ez da eta, Hizkuntz Atlas bat egitea, batasunarekiko jarrera ezagutaraztea baizik:

Batzordearen akordioz eta behar ziren kontsultak eginez, Joseba Intxausti eta biok 23 azterpuntu erabaki genituen. Zein erizpiderekin? Bitan banatzen da erizpide nagusia: bateko, Arantzazutik Bergarako bide horretan, arrazoin honengatik eta harengatik, eztabaidatuak izan diren puntuak, edoeta batasunarekiko onarpen edo arbuiapena adierazteko esanguratsu direnak (nahiz orokorki nahiz euskalkiz). Hori bateko. Eta besteko, aurkierrazak direnak (liburu guztietan aurki daitezkeenak).

Ongi dakigu 23 puntu horietan ez dutela denek berdinaliorik, ez eta gutiagorik ere. Kasu: ez naiz hizkuntz-balioaz ari orain, siozologiaren aldetik begiratutako azter-balioaz baizik. Balio-neurketa horren arabera, azterpuntu batzu oso zehatz begiratu ditugu. H, N, L, eta beste esate baterako. Beste batzu ostera, bidenabar bezala, hau da, bidebatez aurkitzea eta kontutan hartzea, zaila ez izanik, merezi zuelako. X, TX, Asoziatiboa eta holakoak.

23 hizkuntz puntu horietan, ortografiari 14 dagozkio, 4 deklinabideari eta 5 aditzari. Hona banan banan:

Ortografian: H sei puntutan (bi bokale berdinen artean, erakusle eta kidekoetan, hitz haseretan, bi bokale ezberdinen artean, eta kontsonante ondoko silabikoa eta oklusiboa. Eta gero, N/Ñ, L/LL, J/Y, I, I/Y, J, X, X/CH, TX/TCH, marra eta apostrofoaren erabilera.

Deklinabidea: Ergatibo plurala (-EK/ -AK), datibo plurala (-EI, -AI, -ERI, -ER), asoziatiboa (-KIN/ -GAZ, -KILAN), HAUEK/HONEEK; HONEIK.

Aditza: Aditz izen mugagabearen erabilkera (-TU), -(I), UKANen erabilkera (DUT, DET, DOT, DÜT), Dieza-, Dezaiaditz sistemak, Hainitzailea (-IT/-Z), bokale lotzailea (-E/-A-).

Goazen orain hiru arlook aztertzeraz, puntuz puntu eta

aldakinez aldakin ez bada ere, puntu seinalagarri batzutara mugaturik behintzat.

Hasteko, hor dituzue laukiak. Hiru lauki mota:

- 1) Lehen mailako informazioa biltzen dutenak: azter-puntu bakoitzaren datuak jasoz.
- 2) Urtez urteko datuak, dinamika erakusteko.
- 3) Beste konbinaketa zenbait, esangarri diren batzu: hizkuntza motarekin, esaterako.

A) ORTOGRAFIA

1) Lehen arazoa: Hren erabilera

Batasuna dela eta ez dela, Hren hauziak harrotu ditu gehienbat bazterrak. Ortografian burrukarik handiena hementxe hezurmamitu da. Ukazina da Hren protagonismoa.

Guk sei puntutan banatzen dugu Hren arazo hau. Hona hemen, seiak batean, erabilerak:

– H bi bokale berdinen artean	63,3
– H izenorde eta kidekoetan	62,4
– H hitz haseretan	62
– H bi bokale ezberdinen artean	62,7
– Kontsonante ondoko H silabikoa	3,5
– Kontsonante ondoko H oklusibo aspiratua	3

Lehen begi kolpez, bi bloke bereizten dira hemen: bat, lehen-biziko lauek osatua: H batasun seinale da lauretan. Eta alde-rantzira beste bietan. Baina ikusten duzue: bi azkenetan H biziki guti erabilia da: % 3,5 eta % 3 bakarrik.

Erabilkera hauek direla eta, ondorio bat nabarmentzen da hemen: Hren erabilkeran ez dago erdibiderik. Esprika nadin. Berdin da Arantzazun Euskaltzaindiak "begi onez" ikusi zuena zer den eta gainerakoa zer. Lau kasu hauetan, proportzio beretsutan erabiltzen da H. Alegia, "Zahar" Hrekin idazten duenak, "Hau", "Herri", "Bihur" Hrekin idazten ditu, eta "Senar" eta "Ikusi" Hrik gabe, gainera. Erdibideko jarrera edo postura bikoitz guti dago Hren aurrean: hartu ala utzi egin ohi da gehienetan.

Erdibiderik ez dagoela esan dut. Baina egon badago jadanik erdibidea H kontuan. Baionako proposamenduen izpirituan, han erabaki bait zen "erdibidea bilatu nahiz" hain zuzen, kontsonante ondoko H guztiak eraunztea. Horrela Hrik gehienak kendu direla aitortu behar da egiaren ohoretan, oharrarazten du Txillardegik.

Hri buruzko datuak hor dituzue: 013, 014, 015, 016, 017, 018 laukietan, erabilera bakoitzaren barne-zehaztasun eta guzti. Esaterako, lehenengo kasuan, zenbatak erabiltzen duten "Zahar", "Zaar" eta "Zar".

Goazen aurrera. Orain arte Hri buruz ikusia, plano bakarreko fotografia bat bezalatsu da. Hor ikusi duguna da, % 60tik gora liburu direla H normalki erabili ohi dutenak. Multzo horretan sartzen dira euskara batuz idatziriko liburuak nahiz gainerakoak. Orain interesatzen zaiguna hau da, ordea: baina zein neurritan bakoitzetik? Zein da euskara mota bakoitzak (euskara batuak gizpuzkerak, bizkaierak, zuberuorak, etc.) Hren erabilerari buruz duen jarrera?

"Hizkuntz mota eta batasun formak" izeneko laukia hartuz, pare bat gauza ikustea posible da: bat, euskara batuak edo baturanzkoak H osoki ontzat ematen duela, kontsonante ondokoa salbu. Eta bi, bizkaierak gipuzkerak baino aisago hartzen duela H. Bizkaieratik batasunerantz ari direnen jokabidearen eragina da hori, zalantzarik gabe.

Ipar aldeko euskalkiek Hri buruz duten jokabidea ezaguna zaigu. Haien hauzia, kontsonante ondokoetan dago. Ba, hauek ere guti erabili ohi dute H hori. Haien % 23,6k bakarrik erabiltzen du kontsonante ondoko H silabikoa eta gutiagok, % 13k oklusiboa.

2) Bigarren arazoa: *Bustidura: N- eta L-ren erabilkerak.*

Bi hauen erabilera paretsu joan ohi da: bata erabiltzen duenak bestea ere bai; alegia.

Arazo honek ez du, noski, Hren protagonismorik. Eta, arrazoi horregatixe agian, idazlearen aldetik halako arreta bizirik ere ez, bikoiztasun dexente agertzen bait da —hots, IN, IÑ, eta IÑ, Ñ liburu berean). Utzikieriaz eta axolarik ezaz, gure ustez. Ez erabakiz.

019-020 laukiak begien aurrean, hor ikusten dugu zein izan den erabilera nagusia. Lehenengo erabilerak batean hariturik (hau da, "baina eta baiña") % 86 osatzen dute bien artean. Ñ eta LL soileko enplegu horrek ez du etorkizunik.

Euskara motez IN eta IL horien enplegua aztertzen badugu, lehenbiziko joera finkaturik aurkitzen dugu: euskara batuak IN, IL erabili ohi du (% 94 pasea bietan). Bizkaitarren artean, hemen ere, giputzengan baino erresistentzi gutiago dute IN, IL horiek: % 9tik gora erabiltzen dira bizkaieraz, eta % 2 bakarrik gipuzkeraz.

Bizkaieran forma bat bakarra nagusitzen da: IÑ-k % 73,2 du. Gipuzkera sakabanatuago dago: % 55 IÑrentzat eta % 43 Ñ soilarentzat.

3) Jren arazoa ez dugu aipatuko orain hemen. Ez baita puntu honetan hauzi larririk. Bigarren mailako azterketa da. Hor dituzue datuak.

X/CH, eta TX/TCH direlakoetan ere berdin. Ez du merezi horretan luzatzeak. Grafia zaharra ia galdurik dago.

4) *Marraren eta apostrofuaren arazoa.*

Gezurra badirudi ere, batasun zeinurik garbienetakoa bilakatu da marratxoaren eta apostrofuaren enpleguen artean egin ohi den hautapena.

Bi horien erabilera zein izan den garbi dager 026 laukian.

"Hizkuntza mota eta batasun formak" izeneko laukiak, bere aldetik, ondo erakusten du batasun bideak marraren erabilera darabilela. Onarpen horrek erresistentziak Gipuzkoan eta Bizkaian aurkitzen ditu. Gipuzkeraz idazten dutenen artean, marratxoaren lekuan apostrofua % 78,4 erabiltzen da, eta bizkaieraz, % 69,6.

Marraren eta apostrofuaren erabilera zuzenaren kasuan, interes berezia du zera jakiteak, alegia, zein izan den eboluzioa. Izan ere, Arantzazuko Biltzarrean (1968) txosten gisa definitu bazen ere, egiazko erabakiak 1971koak dira.

Azken erabaki hauen zain egon ote da idazlea? Urtez urteko zerrenda hartuz ikus daiteke hori.

“*Urteak* eta marra edo apostrofuaren erabilkera” laukia. Bistan da 1971ko erabakiek izan dutela eraginik, baina utz dezagun eragintxoan, ez gehiago, Arantzazutik bertatik bait zuen bide hori onartua idazleak.

B) DEKLINABIDEA

Deklinabideaz lau arazo kontrolatu ditugu. Bi bereziki inportanteak: *ergatibo* eta *datibo pluralen* enplegua. Eta beste bi, hola, bidebatez bezala aztertuak: bata, *asoziatiboa* (-KIN/-GAZ, -KILAN) bizkaierari eta baxenafarrerari eta zuberorari dagokiena, eta bestea bizkaierazko *erakusleak*.

Lehenbiziko bietaz mintzatuko gara orain hemen.

1) *Ergatibo pluralaren arazoa*

027 laukia eskutan, aski esannahitsua da dobletik gora izatea horrekin *ergatibo* plurala idatzirikoen kopurua. Bai, hala da. Baina hala ere, esan beharra dago, zalantzarazko kasu ugari detektatu ditugula, era bikoitz asko: -EK batzutan eta -AK beste batzutan.

Euskalkien artean, “*Hizkuntz mota* eta batasun formak” laukian ikusten denez, -EK horren onarpena bizkarierari kostatzen zaio gehien gehiena: % 16,1 bakarrik da hala idazten duena.

2) *Datibo pluralaren arazoa*

Lau aukeretan bat da nagusi: -EI: % 61,5, 1968 % 16,7 zuenak berak. Teoria asko egin da hemen. Baina, egia esan, batasun forma honek ez du aurrean beste bat, alternatiba gisan presenta daitekeenik. Beste bi formarik erabilienak (-AI eta -ERI) ez daude hain hedatuak. Eta bai sakabanatuak.

Euskara batuak -EI forma onartu du: % 87,5. Eta bigarren lekuan, -ERI agertzen da. Horrek baluke esplikaziotxo bat, gure ustetan: Baionako Biltzarrean (1964) idazlearen aukeran utzi zela bien erabilera. Geroztikako aldaketaz asko ez dira enteratu.

Datibo pluraletan, gipuzkera arras sakabanatua aurkitzen da. Gipuzkeraz ere -EI forma da erabiliena: % 39,2.

Ondoren, hurbilik, hori, bai, -AI dator: % 32,3. -ERI delakoak ere baditu jarraitzaileak (% 25,5). Zeintzu dira hauek? Bada gipuzkeraren inguruko joera bat, supra-gipuzkera bezala izendatua izan daitekeena, eta kasu honetan -ERI hori -EI-ren alternatiba gisa aukeratua dute.

Bizkaierak bi forma darabiltza nagusienik. Gehiena -AI forma da (% 50), baina -EI bera ere gipuzkerak baino proportzio handiagoan (% 41). -ERI formak hemen ez du arrakastarik.

Ipar aldean, -ERI da nagusi (% 76,3). Gainerakoak, bazter-erak dira. -ER bera ere bai, % 13,1 bakarrik erabili bait da. Gauzarik harrigarriena, hontan datza: -EI batasun formak ez du ia jarraitzailerik batto ere.

3) *Asoziatiboaren arazoa ez dugu ikusten*

Bizkaiko erakusleen arazoa ere ez.

029 eta 030 laukietan dituzue.

C) ADITZA

Aditzean batasunarekin zerikusi duten 5 arazo ikutu ditugu. Horietatik bat bizkaierari dagokiona, hainitzailearena. Orokorrak bestekak.

1) *Aditz izen mugagabearen arazoa*

Ikus 031 laukia.

Batasunerako zuzen bezala eman den moduan erabiliriko aditz forma hauk, gutienik % 58,2 badira, alegia, "ekar dezake" idazten dutenak. Bigarren modu batetan, hots, "ekar dezagun" bai baina "ekarri dezake" idazten dutenak, ia % 11 bide dira. Baina ez nago hala den baiezteko seguru seguru, bereizketa honetan, potentzialaren eta subjuntibo edo inperatiboaren erabilketa desberdin honen kontrol zehatza eramatea nekezegia gertatu bait zaigu. Baina nahiz eta ehuneko iraunkor bat izan % 11 hori, ez dut uste hor erdibide finkatu-

rik antzeman daitekeenik, fluktuapen gehiegitxo bait dago erabilera horien artean. Batzutan modu batera edo bestetan bestera idatziak. Badirudi "belarrira" gogorregi egin ohi dela infinitibo hutsa kasu horietan denetan erabiltzea.

Batasun forma hori onartzeko zailtasun handienak ez datoz, jakina. Ipar aldekoen aldetik, baizik eta bizkaieraren eta gipuzkeraren partetik. % 51,7 aldiz partizipioa erabiltzen du bizkaierak eta % 45 aldiz gipuzkerak, hau da, batasun-forma ez dena.

2) UKAN adizkien arazoa

Puntu hau ere ez dugu ikusiko.

Ohar batekin aski da. DUT erabiltzeak ez du batasuna derrior adierazten. Izkelgien testigu ere bada. Eta gainera, supra-gipuzkeraren aditz ere bai, nahiz eta gero "gera, zera, diteke" eta holako giputz formak erabili.

3) *EZAN adizkien arazoa

DIEZA- eta DEZAI- aditz sistemak ziren puntu honetan guk aztertu nahi genituenak. Eta bereziki hauxe jakiteko: DIEZA- sistema horrek zer onarpen praktiko izan duen idazleen aldetik.

Tamalez, nekezegi eta ezinezko gertatu zaigu beti forma horien aurkitzea. Horregatik, zehaztugabeetan % 48,5 sartu behar izan dugu.

Aditz forma hau 1973-ra arte ez zen ofizialki onartua izan. Geroztikakoa da erabilera, beraz. Hori dela eta, zifra orokorrak ez du zentzu handirik kasu honetan. Hala ere esan dezagun, alde gutirekin bada ere, (% 26,3 DIEZA-k eta % 23,2 DEZAI-k), berak duela lehentasuna. Baina ikusten dugu zein apalak diren portzentaiak. Urtez urte begiratuta ere apalak dira erabileraren portzentaiak.

4) Hainitzailearen arazoa

Ez du iruzkin edo komentariarik behar. Bakar bakarrik hauxe: bizkaieran ere 60,7 liburuk -IT- pluralizadora erabili duela. Uste genuena baino gehiago.

5) *Bokale lotzailearen arazoa*

Inoiz arrakastarik izan badu ere, hirugarren forma horrek, hots, bokale lotzailerik gabekoak (dula, esaterako), ez du jadanik zer eginik.

Lehen forma –E– gailendu da, jadanik definitibuki, dirudi. Batasun bideak erabat onarturik du: % 96,8. Bizkaierak eta gipuzkerak, aldiz, bigarren formari itsatsiak jarraitzen dute: –A– erabiltzen du bizkaierazko % 82ak eta gipuzkerazko % 85,2k. (Bizkaieraren barruan handiago da –E– bokale lotzailearen pisu espezifikua).

ERANSKINA: 1977ko aldizkarien azterketa

Idazkultura bere osotasunean neurtzeko, premiazko da aldizkarietara jotzea ere, eta gehiago gure kulturen, bestetan baino erlatibuki handiagoa bait da aldizkarien protagonismoa. Ihazko aldizkarien azterketa burutu dut nik: horien denen testu masa eta hizkuntz azterketa. Liburutan bezalatsu.

Lehen puntu bezala, egin dezagun ihazko liburugintza-
ren eta aldizkarien konparaketa:

	Eusk. batua	Gip.	Bizk.	IEH	Zeh.	Denetarik
Liburugintza	63,7	23,6	4,3	8,1	0,3	
Aldizkariak	63,9	15	5,6	10,7	–	4,8

(Esan bezala, “denetarik” sail horretan, hizkuntz-politikarik ez dutenak sartu ditugu. Hala, ere, esan beharra dago, horietako gehienek euskara batua gehienbat erabiltzen dutela.—Karkulu hau, testu masaren arabera egindakoa da.)

Oraindik gehiago ere idatzi da euskaraz. Izan ere, gure azter-alorretik kanpo gelditu dira aldizkari politikoak, prentsa klandestinoa, orri sueltoak, panfletoak, eranskailuak, hormako paperak, publizitatea... Horiek denak kontuan hartuz, batasunaren aldeko ehuneko handiago litzateke.

Aldizkari mota guztiek ere ez dute jokabide bera euskara batuari buruz:

	Eusk. batua	Gip.	Bizk.	IEH	Denetarik
Kulturazkoak	75,5	—	—	—	25
Erljiozkoak	30	10,2	10,5	7	42
Astekariak	60,9	16,7	1,1	21,3	—
Egunkariak	69,5	24,8	5,7	—	—

Komentario gisa:

— Kulturazkoetan ia osoki onartua da batasuna. % 75 horrek oso osoan onartzen du, eta % 25 horretan gehienak: *Gaiak* eta *Karmel* aldizkariak ere euskara batuan eman bide dute gehiena, edo parte on bat behintzat.

Jakinek, *Zehatzek* eta *Elhuyarek* zer esanik ez.

— Erljiozkoetan definitzen da gutien situazioa. Edozein hizkuntz motatara irekirik, % 42, hizkuntz-politkarik gabe alegia. Aldizkari hauetan, hizkuntz politikarik gabekoetan, erabiltzen den euskara batua kontuan eduki gabe ere, euskara batuan publikatu da hemen ere gehiena: % 30,3.

— Astekarietan (*Zer* ere barne sartuz) % 60,9 du euskara batuak. Bizkaiera dabil eskasena astekari alorrean.

— Egunkarietan are handiagoa da batuaren aldeko ehunekoa. % 69,5, euskara batuan. Alegia, *Egin*, *Deiaren* linea ofiziala (aparte kontatu ditugu hemengo izkelgiak), *Hoja de Lunes*-en Joan San Martinen artikuluak, Ohar bat, gainera: euskara batuaren ehunekoa aurtan askoz altuagoa litzateke, ihaz baino, ihaz, *Deia* urterdian hasi baitzen, eta *Egin* iraillean.

AZKEN HITZAK

Hainbeste zifra, zenbaki, ehuneko eta xehetasun gorabehera, "euskara batua zertan da" galdetuko du norbaitek, hau da, zertan da onarpen soziologikoaren aldetik.

Lauki hauek aditzera ematen dutena, nolabait bilaburtzen saiatuz, hitz batzu esango ditut.

Hasteko, badirudi hau esan daitekeela: euskara batua-
ren eredu honek lortua du jadanik frantsesek esan ohi duten
"point de non-retour" hori, Villasantek esan duen bezala
"imparable" da, atzera nekez egin dezake aski onartua eta
finkatua dagoela, nahiz eta erabaki asko oraindik hartu gabe
eta finkatzeke egon.

Batasun mota honi konpetentzia egingo dionik ez da
ikusten. Hor dituzue datuak. Egia esan, ez dago aurrean
alternatibarik, ez euskalkitan eta ez euskalki gaineratik. Kopu-
rutan gipuzkera dator bigarren, baina % 23,6tik ez da pasa-
tzen, eta gainera, hobeki aztertuz, gipuzkeraren beraren
barruan, bertan, ere ez dago batasunik (Esaterako: L / LL, N /
Ñ, ergatibo pluralean, datibo pluralean, Ukanen adizkietan,
bokale lotzailean... sakabanatuegi aurkitzen da gipuzkera).

Oso osoan ez bada ere, ikusten da batasun eredu onartu
eta jarraitu bat badagoela. Ez dakit ona ala txarra den: guk
ez genuen holakorik galdetzen. Jarraitua zen ala ez jakin nahi
genuen. Eta egia esan, hortarako jarri ditugun seinaleak ongi
jarraitua dela batasun hori esan digute. Ehunekoak aski
altuak dira beti (agian salbuespen batekin: DIEZA- aditz-
sistemarena, baina aurretik esan dugu datu falta handia
dugula hor).

Jakina, batasun-formatzat jo genitzakeen hauek, ez dira
euskara batua deitu hizkuntz standard hortan bakarrik ema-
ten. Euskalkitan ere eman ohi dira. Batasun forma horiek
euskalkiek nola betetzen dituzten ere interesatzen zaigu. Era-
bilera hori "*Hizkuntz mota eta batasun formak*" laukian ikus
daiteke. Ohar pare batekin aski dut hemen:

— Ipar aldekoentzat zeinu hauetako asko ez dira baliagarri
batasun hizkuntzaren egiazko ezagugarri gisan. Bi kasu-
tan bai, ordea: Kontsonante ondoko Htan eta Datibo plurale-
tan. Kontsonante ondoko H horietarik guti erabiltzen dutela
ikusi dugu arestian. Seinale ona, positiboa. Baina, hona beste
alderdia, negatiboa hau: —El datibo pluraleko formara ez dira
fitsik ere hurbildu. —ERI delakoarekin jarraitzen dute ia osoki,
% 2,6 liburutu soilik agertu da —EI forma.

– Aipatu ditugun batasun-zeinu horien onarpenak, pisu espezifiku handiagoa du bizkaieran gipuzkeran baino. Baina bizkaierak, bere aldetik, beste kasu batzutan erresistentzi gehiago egiten du: Hala nola, ergatibo pluralean, aditz izen mugagabeen, UKANeko formatan.

– Gipuzkeran, batasunarekiko formen aurreko jarrera, burrukagune izan diren puntutan, itxiagoa dirudi. H kontuan, esate baterako. Erresistentzi asko du beste zenbait puntutan ere: marra, ergatibo plurala, datibo plurala, "izenkiak", bokale lotzailea.

Eta azken puntu bat.

Batasuna-Euskalkiak. Elkarren kontra? Elkarren etsai?

Lauki horietatik bi ondorio ateratzera ausartzen naiz. Bat, batasunak ez dituela euskalkiak hil. Hor daude, eta ondo bizirik, testu masaren kontaketak agertu duenez. Ikus *Urtearen eta Hizkuntz motaren arauera orrialdeak eta folioak* taula.

Eta bigarren ondorioa: idatziaren mailan, batasunak ez diela euskalkiei lurrik jaten. Funtzio eta zeregin desberdinetan erabili ohi dira euskara standard hori eta euskalkiak. Esaten ari naizen hau, oraindik gai guztietan ez da garbi garbi agertzen, baina gaien araberrako hizkuntz moten espezializazioranzko joera bat soma daiteke. Eta somatu bakarrik ez. Gai batzu (filosofia, soziologia, zientzia politikoa, Deretxoa, Natur Zientziak, Antolakuntza, jeneralean lan teknikoak, zientziazkoak) euskara batuan ateratzen dira gehienbat gaur egun bertan. Zein batean zein bestean, hots, berdintsu euskara batuan ala euskalkitan, argitaratu ohi dira beste gai mota batzu (adibidez, Orotarik, Irakaskuntza, Arte Ederrak, Literatura...). Eta azkenik, badira beste gai mota batzu, gehiena euskalkitan eman ohi direnak: erlijioa, etnologia, nekazaritza, geografia...

Osagarritasun gisako egoera bat ari da sortzen, eta, ondorioz, gure euskal kultura normaltzen: luzarora gabe, oraingo joerak jarraitzen badu, euskara standard baten aukera edo euskalkiena gaiak, publikoak eta idatziaren eginkizunaren funtzioak erabakiko dute.